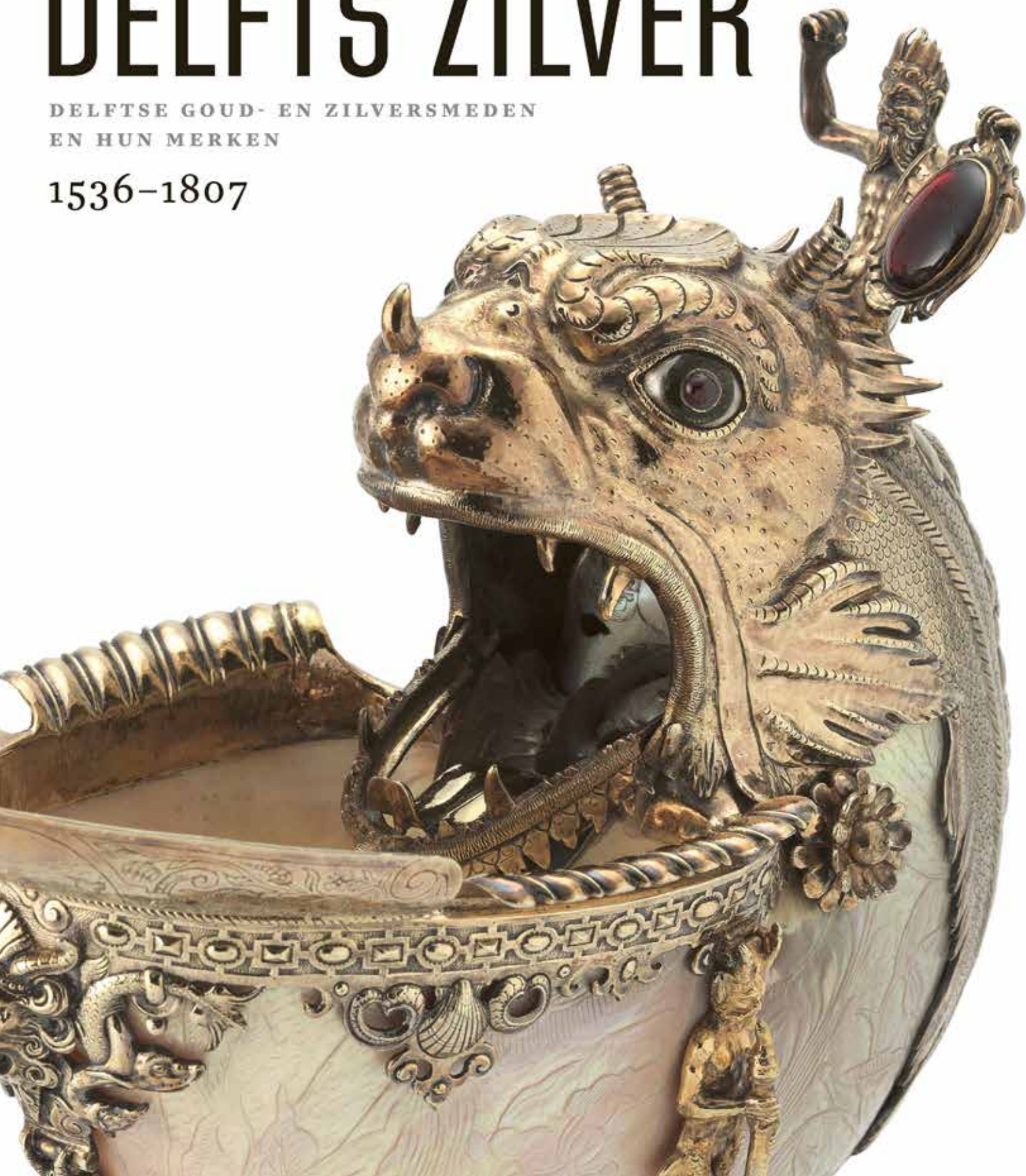

DR. PIETER BIESBOER

DELFTS ZILVER

DELFTSE GOUD- EN ZILVERSMEDEN
EN HUN MERKEN

1536-1807

DELFTS ZILVER

DELFTS ZILVER

DELFTSE GOUD- EN ZILVERSMEDEN EN HUN MERKEN

1536-1807

DR. PIETER BIESBOER

IN SAMENWERKING MET
JACOB J. ROOSJEN

WAANDERS UITGEVERS
ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

7

DEEL I

Inleiding

13

HOOFSTUK I

Het Goud- en Zilversmedengilde
in Delft 1536-1807

17

HOOFDSTUK II

Het Delftse Goud- en Zilversmedengilde 1536-1807:
functioneren

31

HOOFDSTUK III

De Delftse Goud- en Zilversmeden 1536-1807:
productie

45

BIJLAGEN

I. Archieven van het
Stadsbestuur tot 1813
Goud- en Zilversmedengilde

70

II. Lijst van Hoofden

71

III. Inschrijvingen van meesters
en leerlingen

78

IV. Delftse boedelinventarissen
met zilver

79

DEEL II

Insculpatie-platen met merken
en namen van 1591-1802

85

Jaarletters in
het Gildeboek

96

Alfabetische lijst van goud- en
zilversmeden en hun meesterteken

99

Merkreeksen van objecten van
Delftse zilversmeden

121

DEEL III

Afbeeldingen van voorwerpen
van Delfts zilver

147

DEEL IV

Biografieën van Delftse meester goud-
en zilversmeden en hun werk tot 1807

327

Geraadpleegde literatuur

602

Lijst van afkortingen

604

English Summary

605

Werken met onbekende meestertekens uit Delft

606

Noten

606

Index op Meestertekens

614

flora

614

dieren

615

menselijk lichaam

616

voorwerpen

616

alfabet

618

Fotoverantwoording

624

VOORWOORD

Meer dan vijfenveertig jaar geleden in augustus 1973 trad ik in dienst als conservator oude kunst van Museum Het Prinsenhof in Delft, een week voor de opening van de Oude Kunst- en Antiekbeurs. Mijn liefde voor zilver, porselein en aardewerk werd daar gevoed en is, na mijn vertrek in november 1976 om als conservator oude kunst in het Frans Hals Museum te gaan werken, altijd gebleven. Tijdens mijn verdere werkzame leven in het Frans Hals Museum, groeide mijn kennis en mijn ervaring in wetenschappelijk onderzoek, waar ik na mijn pensionering nog op voort kan bouwen.

Tijdens een van onze plezierige ontmoetingen vroeg Jacob Roosjen mij of ik wilde werken aan een boek over Delfts zilver. Hij stelde mij de documentatie van Karel A. Citroen over Delfts zilver ter beschikking, die is ondergebracht in het Silver Research Institute. (S.R.I.®)

Een meer uitvoerige studie over de Delftse goud- en zilversmeden en hun werk werd node gemist. Delft ontbrak als enige in de reeks Hollandse steden met een verhandeling over zijn zilverproductie. Ik besloot om ruim aandacht te besteden aan de archivalia van het gilde waarvan veel meer bewaard is gebleven dan in andere Hollandse steden. Bovendien vond ik dat biografische bijzonderheden van de goud- en zilversmeden meer onderzoek verdienen dan de basisgegevens. Pas met inzicht en kennis van deze gegevens kan men conclusies of interpretaties verbinden aan de merken en de voortbrengselen van de Delftse zilversmeden. In drie afzonderlijke delen zijn deze onderwerpen gegroepeerd, waarbij in deel twee alle merkreeksen zijn geconcentreerd. Dankzij de moderne techniek was veel mogelijk. Jacob Roosjen heeft zich ingezet om de merken van zoveel mogelijk objecten te fotograferen. Hij maakte ook macro opnames van de merken op de gildeplaten, die hij vervolgens bewerkte en inpaste in de lijsten van meesters en objecten die ik had bijeengebracht. Zijn haarscherpe foto's van de merken geven het boek een extra documentaire waarde. Ik ben hem hiervoor buitengewoon dankbaar. Tevens ben ik hem veel dankbaarheid verschuldigd voor het ter beschikking stellen van het materiaal over Delfts zilver dat hij onder andere tijdens zijn werkzame periode bij Sotheby's bijeenbracht. Zijn kennis over de techniek en kennis over de merken heeft hij welwillend met mij gedeeld. Het was heel vruchtbaar om hem als een klankbord te hebben en met hem te discussiëren over verschillende onderzoek gerelateerde problemen.

Het boek is bedoeld om een overzicht te geven van het Delftse zilver, zijn goud- en zilversmeden en de merken. Extra aandacht is besteed aan de gedocumenteerde stukken, die op grond daarvan de solide basis vormen voor interpretatie van de merken

en jaarletters. Met medewerking van velen zijn zoveel mogelijk gegevens van objecten verzameld en in lijsten verwerkt die naar ik hoop in de toekomst een vervolg kunnen hebben met toevoegingen en nieuwe ontdekkingen van tot nu toe onbekende stukken Delfts zilver.

Op veel onderdelen zou meer onderzoek gedaan kunnen worden, maar dan was het boek er nog lang niet gekomen. Dit overzicht verschaft hoop ik een goede basis waarop verder voort te bouwen valt, ook door onderzoekers vanuit andere disciplines.

Het boek was niet tot stand gekomen zonder de medewerking en bijdragen van velen. Graag wil ik de medewerkers van Museum Het Prinsenhof bedanken voor hun hulp bij het fotograferen van de objecten ter plaatse.

De registrar Ilse Boks en de collectiebeheerders in het bijzonder Ron Stokman en Mark Boers. Het Stadsarchief Delft heeft veel hulp verstrekt, speciale dank daarvoor aan Marion Claessens. Het Hoogheemraadschap Delfland verzorgde foto's. Verschillende kerkbesturen hebben hun medewerking verleend opdat wij hun kostbare bezit aan Delfts zilver konden fotograferen. Mijn speciale dank gaat uit naar Theun A. Klein, Piet Vroon, Wilco Blaak en Maarten Geleijnse. Grote dank verdient ook conservator Matthew Winterbottom, die ons heeft ontvangen in The Ashmolean Museum om de figuurtjes van Adriaen Claesz de Grebber in de Wellby Bequest te bestuderen en de merken te fotograferen. Dit geldt eveneens voor Alexis Kugel voor de ontvangst in Galerie Kugel in Parijs waar we een aantal andere figuurtjes van Adriaen Claesz de Grebber uitvoerig konden documenteren en fotograferen. Mr. and Mrs. Schroder ontvingen ons om de nautilusbeker in de Schroder collectie te bestuderen. De curator van de collectie Catarina Badan en Timothy Schroder dank ik voor hun bemiddeling. Een aantal verzamelaars wil ik bedanken voor hun bereidwillige medewerking dat hun zilver gefotografeerd kon worden. Veel dank ben verschuldigd aan A. Aardewerk, antiquair in Den Haag, John Endlich antiquairs te Haarlem, kunsthandel Jacques Fijnaut en Salomon Stodel Antiquités voor het ter beschikking stellen van hun fotomateriaal.

Bijzondere dank verdienen Pieter Hoogendijk, Naarden, Hans Breet, Stadszilver Antiek, Amstelveen en Bert Peters van L'Argenterie Antique voor hun fotomateriaal en informatie en een aantal leden van de Zilverclub die hun documentatie over Delfts zilver deelden: Barend van Benthem, Louise van den Bergh-Hoogterp, Ronald Daalmeijer, Tim Graas, Maarten Lemberger, Jan Schipper en Pascal Strens. Esther van der Hoorn bedank ik voor haar aanvullende opmerkingen over de Vogelvangere. Tenslotte wil ik de medewerkers van musea en de particuliere verzamelaars bedanken voor het verkrijgen van fotomateriaal en documentatie in hun bezit.

Veel dank ben ik verschuldigd aan uitgeverij Waanders, in het bijzonder aan Marloes Waanders voor haar inzet en begeleiding bij de productie van deze publicatie en Loes Visch voor de redactie en een aantal fotobestellingen. Gert Jan Slagter wil ik complimenteren voor het schitterende ontwerp van deze publicatie. Albertine Dijkema verdient veel dank en complimenten voor de door haar gemaakte foto's van de objecten.

Een boek van deze omvang en met deze hoeveelheid foto's en documentatie valt moeilijk te financieren. Gelukkig waren de volgende fondsen bereid een financiële bijdrage te leveren: het Prins Bernhard Cultuurfonds en het De Gijsselaar-Hintzen

Fonds. Het veilinghuis Christie's schonk een bijdrage en bood de gelegenheid om het boek te presenteren in Amsterdam. Verder schonken het Veilinghuis van Spengen te Hilversum, het Veilinghuis, Venduehuis der Notarissen te Den Haag, Jacob J. Roosjen antique European silver expert te Breukelen, A. Aardewerk, antiquair te Den Haag en Kunsthandel Jacques Fijnaut te Amsterdam een bedrag. Tevens ben ik vier particulieren zeer erkentelijk voor hun bijdrage, Rose-Marie en Eijk de Mol van Otterloo, Barend van Benthem, Daan de Villeneuve en een verzamelaar die niet genoemd wenst te worden.

Haarlem, september 2019

Pieter Biesboer

Inleiding

13

HOOFSTUK I

Het Goud- en Zilversmedengilde
in Delft 1536-1807

17

HOOFDSTUK II

Het Delftse Goud- en Zilversmedengilde
1536-1807: functioneren

31

HOOFDSTUK III

De Delftse Goud- en Zilversmeden
1536-1807: productie

45

BIJLAGEN

70

HEY DE TONGHEN A° 1592

IAN ADRIAENS ZOOON
fwys A° 1595 den 8 febrüarius

ANTHONI PHILLIPPE
ADRIAEN MVEIT A° 1595

* MICHIEL WOVTE

* ZOON VO SMAER 1595

VINCENT GROENWEGEN 1595

IAN IANS Z NAGEL

A° 1596 den 29° November

ADRIAEN IANS Z NAGEL
Anno 1596 den 14° december

* SIMON * MELS * A° 1598

INLEIDING

Een uitvoerige studie over de Delftse goud- en zilversmeden en hun werk was tot nu toe niet verschenen. Het is al meer dan zestig jaar geleden dat de tentoonstelling *Delfts Zilver* werd gehouden in Museum Het Prinsenhof.¹ Toen werd een overzicht van bijna honderd stuks zilver van Delftse zilversmeden tentoongesteld dat werd vergezeld van een bescheiden catalogus met informatie over de objecten en summiere informatie over de zilversmeden. In 59 afbeeldingen werd een keuze van de belangrijkste stukken in de tentoonstelling gepresenteerd. Later in 1963 werd in de tentoonstelling *Meesterwerken uit Delft* een aantal hoogtepunten getoond van het werk van een paar van de beste Delftse zilversmeden.² In *De Stad Delft, cultuur en maatschappij* publiceerde Karel Citroen vanaf 1979 drie korte artikelen over zilver en zilversmeden in Delft, waarin hij inging op de geschiedenis van het goud- en zilversmedengilde en de sociaal-economische ontwikkeling van de zilversmeden.³ Een tiental jaren later gaf E.S. Rijnders in zijn doctoraalscriptie kunstgeschiedenis een goed gedocumenteerde geschiedenis van het Delftse goud- en zilversmedengilde waarin hij over de wetten en regels van het gilde schrijft aan de hand van de documenten van het gilde die nog bewaard zijn gebleven en zich nu in het Delftse Stadsarchief bevinden.⁴

Mijn bedoeling is om, behalve een hoofdstuk over het functioneren van het Delftse goud- en zilversmedengilde, alle in het gilde gedocumenteerde Delftse meesterzilversmeden te behandelen: een biografie, hun sociale positie, hun merken en hun bewaarde werk over de periode 1536 tot 1807. Een dergelijk werk bestond nog niet over de goud- en zilversmeden van Delft, terwijl deze stad toch deel uitmaakte van de reeks Hollandse steden, waar eens een belangrijke productie van zilver plaatsvond: Dordrecht, Rotterdam, 's Gravenhage, Leiden, Haarlem en Amsterdam. In vergelijking met deze steden is het archief van het goud- en zilversmedengilde van Delft bijzonder goed bewaard gebleven. Vanaf 1610 zijn de jaarlijkse gilderekeningen vrijwel compleet terug te vinden. Als een van de weinige steden in Holland zijn van het Delftse gilde alle koperen insculpatieplaten vanaf het jaar 1591 nog aanwezig, waarin de nieuwe toegelaten meesters hun meesterteken moesten slaan en hun naam moesten graveren. Deze bevinden zich nu in Museum Het Prinsenhof te Delft (afb. 1). In een aparte bijlage is een lijst gemaakt per insculpatieplaat van de daarop aangebrachte meesters en het jaar van hun intrede in het gilde. Dankzij hun merktekens kan men het werk van een Delftse goud- of zilversmid moeiteloos vaststellen. Verder zijn indexen gemaakt van de verschillende soorten meestertekens, zoals die met letters van het alfabet, die met bloemen of met dieren, vergezeld van de naam van de daarbij behorende goud- of zilversmid.

**Afbeeldingen van voorwerpen
van Delfts zilver**

1

Grootzegel van de Stad Delft, c. 1444.
Delft, Museum Prinsenhof

2

Grootzegel van de Stad Delft, jaarletter C, 1529,
onbekend meester, Delft, Museum Prinsenhof

3

Kelk, jaarletter D, 1572, meesters teken zwaan, Gerrit Andriesz Camp (?), h. 23,6 cm,
Uden, Museum voor Religieuze Kunst.

4

Beker van het Bakkersgilde Delft, jaarletter K, 1578, meesterteken zwaan,
Gerrit Andriesz Camp (?), h. 11,7 cm, Den Haag, A. Aardewerk, antiquair.

5

Nautilusbeker, omstreeks 1590, gesleten onleesbare merken, Jasper Mes(?),
Oudenaarde, Stadhuis; collectie De Boever-Alligories.

5
details Nautilusbeker

6

Nautilusbeker, jaarletter B, 1592, meesterteken vaas op voet met bloemen, h. 26,5 cm, Delft, Museum Prinsenhof; verworven met steun van de Vereniging Rembrandt.

6
details Nautilusbeker

7

Nautilusbeker, gedateerd 1595, meestersteken toegeschreven aan Jasper Mes, Londen, Schroder Collection.

8

Leren schoen met zilverbeslag en opschrift: SCOPUS VITE CHRISTI en S. V. N., jaarletter G, 1597, meesterteken CA, toegeschreven aan Cornelis Andriesz Stulinck, Particuliere collectie.

9

Kokosnootbeker, gedateerd 1598, onleesbaar meesterteken (de kokosnoot gesneden door Cornelis de Bye), Baltimore, Walters Art Gallery.

10

Kelk, jaarletter K, 1600, meestersteken Cornelis van der Burch,
Delft, Museum Huis Lambert van Meerten.

11a

Twee dekselbokalen van de Schutterij van St. Joris te Gorinchem, jaarletter N, 1603 en O, 1604, Nicolaes Adriaensz de Grebber, h. 26,5 cm, Amsterdam, Rijksmuseum.

11b

12

Drinkschaal met wapen van de familie Van der Dussen, jaarletter O, 1604,
Cornelis van der Burch, h. 14,5 cm, Particuliere collectie.